

ПЕРСУАЗИВНЕ МОВЛЕННЯ ЯК КОМУНІКАТИВНА ТАКТИКА ІННОВАЦІЙНОГО ЗАСОБУ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТІВ У ЗВО ДО ІНШОМОВНОГО СПІЛКУВАННЯ

Танана С. М.

ВСТУП

З огляду на ситуацію із глобальною пандемією COVID-19, яка охопила весь світ, зокрема нашу країну, у цей непростий соціально-економічний період як ніколи актуальною проблемою є сприяння використанню інноваційних технологій навчання шляхом дистанційного навчання у закладах вищої освіти. Нині ми не можемо уявити своє особисте і професійне життя без використання комп'ютерів, планшетів, смарт-девайсів, різних освітніх платформ, оскільки вони відіграють важливу роль у всіх сферах сучасного життя.

На сучасному етапі заклади вищої освіти України, які готують майбутніх філологів у ЗВО, не можуть залишитись осторонь прискороеного, випереджувального, інноваційного розвитку освіти і науки. Вища освіта покликана давати системні знання про професійну сферу діяльності, її специфіку, має формувати особистісні якості сучасного професіонала. З цією метою потрібно задіяти весь комплекс інноваційних технологій, які мають сприяти розв'язанню цієї проблеми.

У стратегічних документах освітньої галузі України, зокрема у законах України «Про освіту», «Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року», «Про вищу освіту», постановах Кабінету Міністрів України та наказах МОН України щодо реформування освітньої системи у контексті Болонського процесу акцентується потреба стратегічних завдань та вимог до рівня сучасної підготовки майбутніх філологів.

Нині успішний сучасний філолог розглядається як активна, відповідальна особистість, яка має навчитися здійснювати комунікативну діяльність, впливаючи на поведінку, переконання, погляди, емоції, оцінку, ставлення співрозмовника до об'єкту комунікації. Утілення процесу мовленнєвого впливу розглядається

через призму персуазивної (переконавальної) стратегії, яка реалізується у комплексі тактик – аргументативних (логічно пояснити суть того, що відбувається, спонукати до роздумів і прийняття необхідної думки), оцінних (переконати адресата шляхом надання оцінки тому, що повідомляється; апелювання до його цінностей), емотивних (задати потрібний настрій, вплинути на емоції адресата)¹.

1. Виникнення передумов і формулювання проблеми

Проблема навчання персуазивного мовлення була предметом спеціальних досліджень С. Білоус (навчання майбутніх філологів англійського усного монологічного персуазивного мовлення аргументативного писемного висловлення)^{2,3,4}, С. Бучацької (реалізація комунікативної задачі переконання у міжкультурній діловій комунікації в умовах навчання іноземної мови)⁵, Л. Гапоненко (моделювання комунікативних ситуацій як засіб формування готовності студентів до іншомовного спілкування)⁶, Л. Ігнатенко (навчання писемного аргументативного англійського мовлення у

¹ Білоус С.В. Методичні рекомендації щодо навчання майбутніх філологів англійського усного монологічного персуазивного мовлення. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Педагогіка*. Хмельницький, 2017. Вип. 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadped_2017_2_7.

² Білоус С.В. Мета і зміст навчання майбутніх філологів англійського усного монологічного персуазивного мовлення. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Педагогічні науки* : зб. наук. пр. Миколаїв, 2017. № 1. С. 189–193.

³ Білоус С.В. Методичні рекомендації щодо навчання майбутніх філологів англійського усного монологічного персуазивного мовлення. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Педагогіка*. Хмельницький, 2017. Вип. 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadped_2017_2_7.

⁴ Білоус С.В. Навчання майбутніх філологів англійського монологічного персуазивного мовлення: підходи, методи та засоби. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. Педагогіка*. Мелітополь, 2017. № 18. С. 220–226.

⁵ Бучацька С. Формування психологічної готовності студентів до ділового спілкування іноземними мовами : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. псих. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія». С. Бучацька. Хмельницький, 2009. 22 с.

⁶ Гапоненко Л. Моделювання комунікативних ситуацій як засіб формування готовності студентів до іншомовного спілкування. *Педагогіка вищої та середньої школи* : збірник наукових праць. Кривий Ріг : КДПУ, 2017. Вип. 3. С. 37-43.

студентів)⁷, С. Танана (формування лінгвістичної компетентності вчителя іноземних мов)^{8, 9, 10}.

Мовлення було предметом спеціальних досліджень лінгвістів і лінгвометодистів. Серед лінгвістів питання категорії персуазивності досліджували С. Абачієв, О. Белякова, С. А. Біб, С. Білоус, С. Борисова, С. Брантов, М. Галицька, М. Гілберт, А. Голоднов, О. Гусєва, Н. Добрякова, Л. Єрмакова, Д. Зарефські, С. Клімінська, О. Козлова, Т. Комісарова, О. Красенко, К. Машанова, наукові праці яких створили фундаментальну теоретичну базу для лінгвометодичних досліджень.

Зміст навчання персуазивного мовлення охоплює декларативні знання предмету повідомлення, функціональні підтипи персуазивного мовлення, тактики персуазивного мовлення (аргументування, спростування, полеміка), мовні засоби для реалізації цих тактик, композиційні особливості аналітичного коментаря і публічного виступу, лінгвосоціокультурні характеристики англійського персуазивного мовлення. Задля одержання цих знань ми рекомендуємо використовувати аналітичні вправи на читання / аудіювання із наступним аналізом автентичних текстів, які є виступами відомих політиків, дипломатів (публічні виступи), кореспондентів, політтехнологів (аналітичні коментарі) та демонструють різні персуазивні тактики, вербальні, невербальні та паравербальні засоби їх реалізації¹¹.

Обсяг навичок і вмій, якими мають оволодіти студенти четвертого року навчання, потрібно регламентувати компетентнісним, комунікативно-діяльнісним і соціокультурним підходами, а

⁷ Ігнатенко Л. Комунікативне уміня слухати як основа управлінської діяльності ефективного менеджера. *Актуальні проблеми сучасної філології та методики викладання іноземних мов у навчальних закладах*. ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Харків, 2009. С. 21-23.

⁸ Tanana S.M. Implementation of innovation teaching means of foreign language as a guarantee of effective of professional training of future teachers-philologists. *Інноваційна педагогіка*. Вип.32. Том. 2. Вид. дім «Гельветика», 2021. С. 199–203.

⁹ S.M. Tanana, O.S. Khmelnytska, Y.M. Bahno, O.M.Serhiychuk, L.V. Tkachenko, *Features of Pedagogical Practice in the Process of Professional Training of a Future Teacher*. Geintec. Gestao, Inovacao e Tecnologias. P. 2049–2065.

¹⁰ S.M. Tanana. Formation of Linguistic Competence of a Foreign Teacher (On The Example of Language) In The System of Lifelong Learning By: Khomenko, O; Buhiniska, T; Terleska, L; Hladkoskol, L.; Laplage Em Revista, v.7 n. Extra-C (2021): May/Aug. Conhecimento científico: certezas e incertezas, p. 518–527.

¹¹ Беженар І.В. Методика навчання майбутніх філологів англійського писемного мовлення з використанням мовного портфеля : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02; Запоріж. нац. ун-т. Запоріжжя, 2012. 342 арк.

також принципами свідомості, наочності, комунікативності, автентичності, співвивчення іноземної мови та іноземної культури, риторизації, відповідно до яких студенти мають опанувати лексичними, граматичними, фонетичними, стилістичними навичками культурно маркованого мовлення: вживання лексичних одиниць, граматичних конструкцій, інтоном, логічних наголосів, риторичних вигуків та питань, звернень, стилістичних троп і фігур, притаманних англійському персуазивному мовленню у жанрах публічного виступу та аналітичного коментаря. Під час навчання персуазивного мовлення варто зупинитися лише на формуванні тих навичок, які необхідні для продукування зазначеного типу мовлення. Студенти мають усвідомлювати і розуміти прагматичний переконувальний ефект використовуваних вербальних, невербальних і паравербальних засобів, а не механічно запам'ятовувати і вживати їх у мовленні^{12, 13}.

Підготовка майбутніх філологів, фахівців із англійської мови передбачає формування здатності здійснювати ефективну міжособистісну та міжкультурну комунікацію, зокрема продукувати мовлення, домінантною функцією якого є вплив на ментальну сферу реципієнта (його переконання, думки, оцінки) задля зміни його поведінки (спонукання до вчинення або відмови від певних дій, до зміни поглядів, переконань)¹⁴.

2. Аналіз наявних методів вирішення проблеми і формулювання завдання для оптимального розвитку

Основними методами навчання визначено метод вправління та метод проєктів, які реалізуються і впроваджуються у вигляді підсистеми вправ та завдань із використанням двох основних

¹² Білоус С.В. Навчання майбутніх філологів англійського монологічного персуазивного мовлення: підходи, методи та засоби. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. Педагогіка*. Мелітополь, 2017. № 18. С. 220–226.

¹³ Білоус С.В. Принципи навчання майбутніх філологів англійського усного персуазивного мовлення. Іноземна мова як засіб мобільності майбутніх фахівців : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Кривий Ріг, 2017. С. 52–54.

¹⁴ Білоус С.В. Компетентнісний підхід у навчанні майбутніх філологів англійського монологічного персуазивного мовлення : збірник наукових праць *Дніпровського державного технічного університету. Технічні науки: секція Освіта* : матеріали міжнар. конф. «Інновації у вищій освіті – 2017». Кам'янське, 2017. С. 118–121.

організаційних форм навчання – практичного заняття та самостійної роботи.

Втілення процесу мовленнєвого впливу ми розглядаємо з урахуванням стратегії, що реалізується у комплексі тактик: аргументативних (логічно пояснити суть того, що відбувається, спонукати до роздумів і прийняття необхідної думки), емотивних (викликати потрібний настрій, вплинути на емоції адресата).

Аналіз наукових досліджень і вивчення сучасного досвіду організації навчання майбутніх філологів англійського усного мовлення засвідчив наявність суперечностей (вони потребують результативного *формулювання і вирішення завдання*) між:

- сучасними вимогами до професійної підготовки філологів, здатних користуватися різноманітними стратегіями мовлення під час їхньої професійної діяльності;

- недостатнім рівнем володіння майбутніми філологами стратегіями мовлення;

- стрімким зростанням ролі інноваційних процесів у сучасному суспільстві та недостатньою динамікою впровадження нових педагогічних технологій у процес професійної підготовки майбутніх філологів у ЗВО.

Під час навчання студенти мають оволодіти вісьмома групами вмій, а саме: інтерпретаційними, організаційно-прогностичними, лінгвостилістичними, стратегічно-прагматичними, жанрово-композиційними, соціокультурними, тактичними і текстово-продуктивними. Ми вважаємо, що така комбінація дозволить забезпечити готовність до самостійного опанування персуазивним мовленням в інших жанрах писемного та усного мовлення різних його стилів¹⁵.

Навчання проводиться відповідно до чотирьох етапів: рецептивно-аналітичного, тактико-умовно-комунікативного, репродуктивного і стратегічно-комунікативного. Кожен етап має свої цілі, відповідно до яких розроблено вправи і завдання¹⁶.

¹⁵ Білоус С.В. Компетентнісний підхід у навчанні майбутніх філологів англійського монологічного персуазивного мовлення : збірник наукових праць Дніпровського державного технічного університету. Технічні науки: секція Освіта : матеріали міжнар. конф. «Інновації у вищій освіті – 2017». Кам'янське, 2017. С. 118–121.

¹⁶ Білоус С.В. Експериментальна перевірка ефективності методики навчання майбутніх філологів англійського усного монологічного персуазивного мовлення. Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Педагогічні науки: зб. наук. пр. Миколаїв, 2017. № 2 (57). С. 88–93.

З урахуванням компетентнісного, комунікативно-діяльнісного і соціокультурного підходів переважна більшість вправ і завдань має умовно- комунікативний та комунікативний характер, моделюючи за вербальними, невербальними і паравербальними характеристиками переконувальне мовлення носіїв мови.

Мовлення було предметом спеціальних досліджень лінгвістів і лінгвометодистів. Серед лінгвістів варто відзначити дослідження Л. Васильєвої, присвячене діалогічним формам спілкування іноземною мовою¹⁷, С. Білоус (зазначає «персуазивність як універсальну стратегію текстотворення в риторичному англomовному метадискурсі»¹⁸), Л. Гапоненко (маніпулятивні технології як спосіб реалізації модусної категорії персуазивності у дискурсі засобів масової інформації)¹⁹.

Аналіз наукових праць дозволив зазначити, що персуазивність в аспекті комплексу аргументативних, емотивних та оцінних тактик не набула спеціального лінгвометодологічного дослідження. Науковці досліджували методику навчання аргументативних стратегій/тактик. Зупинимося на дослідженнях останніх двох десятиліть і зробимо спробу систематизувати набутий у галузі методики навчання аргументативного мовлення досвід, накопичений у сфері методів навчання суперечливого мовлення.

Персуазивність – «текстово-дискурсивна категорія модусного типу, за допомогою якої мовець через власне переконання у своїх епістемічних знаннях кваліфікує достовірність повідомлювальної інформації»²⁰.

Формування писемномовленнєвої аргументативної компетенції у студентів гуманітарних спеціальностей немовних закладів вищої освіти досліджувала І. Беженар. Дослідниця, зокрема, визначає

¹⁷ Васильєва Л. Навчання діалогічної форми спілкування іноземною мовою : відбір та організація навчального матеріалу. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. Львів : Видав. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2019. Вип. 4. С. 238–247.

¹⁸ Білоус С.В. Принципи навчання майбутніх філологів англійського усного персуазивного мовлення. *Іноземна мова як засіб мобільності майбутніх фахівців* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Кривий Ріг, 2017. С. 52–54.

¹⁹ Гапоненко Л. Моделювання комунікативних ситуацій як засіб формування готовності студентів до іншомовного спілкування. *Педагогіка вищої та середньої школи* : збірник наукових праць. Кривий Ріг : КДПУ, 2017. Вип. 3. С. 37–43.

²⁰ Беженар І.В. Методика навчання майбутніх філологів англійського писемного мовлення з використанням мовного портфеля : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02; Запоріж. нац. ун-т. Запоріжжя, 2012. 342 арк.

аргументативність як компетентність, яка містить суперечливі знання, інтегративні навички аргументації та аргументативні здібності та якості. Обґрунтовано, що формування аргументованої компетентності має здійснюватися на основі поєднання комунікативного, інтегративного, процесуально-рефлексивного та риторичного способів діяльності; одиницею навчання є іншомовний аргументативний мікротекст іноземної мови, якому властиві доказовість, аргументативність, автономність і закінченість²¹.

Дослідниця розробила два навчальні модулі:

- 1) модуль навчання продукування аргументативного тезового мікротексту;
- 2) навчальний модуль для створення аргументованого абзацного мікротексту.

Обидва модулі реалізуються на трьох етапах: фаза прийняття-аналітика, фаза навчання, фаза фактичної дискусії, яка залучається за допомогою рецептивно-аналітичного, репродуктивного, аргументованого навчання і власне мовленнєвих аргументативних вправ.

Формування у майбутніх філологів аргументативних стратегій за допомогою мережових комп'ютерних технологій (на основі англійської мови) було предметом дослідження С. Танани. Дослідницею, зокрема, обґрунтовано, що:

- 1) оптимальна методика навчання стратегій і тактик аргументації має ґрунтуватися на зв'язках між іноземною мовою та предметами дисциплінарного комплексу психологічної спрямованості, складними дисциплінами психологічної орієнтації;

- 2) майбутні філологи мають опанувати стратегії уникнення, коригування, компромісу, конкуренції, співпраці; цей комплекс також містить тактику аргументації (відмова від прийняття рішення, надмірна експозиція, взаємні поступки, напад, прихована загроза, підтримка та обґрунтування ідей опонента, партнерство, подолання розбіжностей, реагування, емпатії);

- 3) оволодіння аргументативними стратегіями із застосуванням мережових комп'ютерних технологій передбачає проведення контактних аудиторних занять і позааудиторної роботи в мережі з метою виконання інформаційно-пошукової, комунікативно-продуктивної та аналітичної діяльності;

²¹ Беженар І.В. Методика навчання майбутніх філологів англійського писемного мовлення з використанням мовного портфеля : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02; Запоріж. нац. ун-т. Запоріжжя, 2012. 342 арк.

4) найраціональнішим способом методичної організації навчального матеріалу є навчальна макроодиниця – аргументативний модуль, який охоплює презентацію, тематичну презентацію і словниково-граматичні блоки; роботу з аргументативним текстом-зразком, що містить розуміння тексту, визначення та аналіз спірних стратегій, навчання використанню текстових стратегій; суперечливе навчання; самостійну роботу із продукування аргументативного тексту, що містить мовленнєві вправи на тему чи ситуацію, створення аргументативного тексту конкретного жанру; напів-професійну рольову гру, засновану на реалізації сформульованих аргументативних стратегій; рефлексивний блок із аналізом логічного, лінгвістичного, психологічного складника аргументативного мовлення²².

На підготовчому етапі використовуватиметься метод демонстрації студентам-філологам соціокультурного ситуативного і психо-поведінкового контексту аргументованого процесу (за допомогою умовних та комунікативних вправ, спрямованих на розвиток навичок використання суперечливих мовних підходів, ураховуються наміри комунікантів у різноманітних ситуаціях між-культурної ділової взаємодії).

Основними методичними прийомами комунікативного етапу є такі:

а) вирішення проблемних завдань усного ділового спілкування, пов'язаних із мовним актом, який здійснюватиметься;

б) аналіз кейсів.

Л. Васильєва вивчала питання формування прагматичної компетентності на основі навчання студентів нефілологічних спеціальностей аргументативного дискурсу у сфері професійного спілкування²³. Дослідниця, зокрема, окреслила низку продуктивних аргументативних навичок із професійної тематики. Задля формування аргументативних навичок нею запропоновано методику організації рольової гри. Робота пропонується у два етапи: дискурсивний аналіз і прийняття рішень (вибір стратегій, потрібних

²² Tanana S.M. Implementation of innovation teaching means of foreign language as a guarantee of effective of professional training of future teachers-philologists. *Інноваційна педагогіка*. Вип.32. Том. 2. Вид. дім «Гельветика», 2021. С. 199–203.

²³ Васильєва Л. Навчання діалогічної форми спілкування іноземною мовою : відбір та організація навчального матеріалу. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. Львів : Видав. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2019. Вип. 4. С. 238–247.

аргументів, найефективніше розміщення вибраних аргументів у ланцюжку, суперечлива реалізація цих стратегій у дискурсі). Метод викладання професійних монологічних аргументів англійської мови майбутніх філологів розроблено з урахуванням їхніх стилів навчання у формі тез і доказів у певній аргументованій професійній комунікативній ситуації. Дослідниця здійснила відбір навчальних стратегій, спрямованих на подолання явищ міжлінгвістичної, внутрішньолінгвістичної та навчальної інтерференції, дискурсивних стратегій відповідно до різного мислення та моделей аргументування, відбираючи та організовуючи мовленнєвий матеріал і навчальні стратегії для розроблення комплексу вправ для ефективного навчання студентів із урахуванням їхніх навчальних стилів.

Розроблено такі етапи: підготовчий (когнітивна фаза), спрямована на вивчення лексичних методів висловлення аргументів, та основний, що охоплює три підетапи: рецептивно-репродуктивний (когнітивно-асоціативний) із метою оволодіння моделями структурування аргументів; репродуктивно-продуктивний, орієнтований на оволодіння вмінням вираження на понадфразовому рівні з використанням різних форм (асоціативно-автономної фази); продуктивний (автономний етап / автоматизація), орієнтований на формування навичок текстового рівня²⁴.

Навчання англомовного професійно орієнтованого та аргументованого усного мовлення майбутніх філологів у жанрі наукової комунікації за допомогою веб-квестів досліджено науковцем С. Білоус. Дослідник виявила, що комунікативний і компетентнісний підходи слід вивчати, використовуючи метод проєктів. Нею окреслено предметні, логічні та мовно-мовленнєві труднощі вивчення мови, розробляються критерії та вибираються мовні матеріали з Інтернет-сайтів. Зроблено висновок, що репродуктивні веб-квести і середньострокові формулювання слід використовувати для навчання суперечливого мовлення у жанрі наукової комунікації. Автор розробила підсистему вправ для навчання усного аргументованого мовлення за допомогою веб-квесту, який реалізується у п'ять етапів: I – орієнтаційний; II – рецептивно-аналітичний;

²⁴ Гапоненко Л. Моделювання комунікативних ситуацій як засіб формування готовності студентів до іншомовного спілкування. *Педагогіка вищої та середньої школи* : збірник наукових праць. Кривий Ріг : КДПУ, 2017. Вип. 3. С. 37–43.

III – дотекстовий; IV – текстово-репродуктивний, V – текстово-продуктивний²⁵.

Одним із видів метадискурсивної практики ми вважаємо, за визначенням С. Білоус, комунікативно-мовленнєву взаємодію, орієнтовану на вплив із метою досягнення від реципієнта шляхом переконання або вмовляння (переконання) прийняття самостійного рішення про необхідність здійснення чи відмови від учинення певної посткомунікативної дії на користь особи, на яку вона здійснюється. Ця дискурсивна практика реалізується у різних соціально-функціональних дискусіях, зокрема науковому та офіційному-діловому). Цей тип дискурсу визначається як риторичний. Основна ознака риторичної мети дискурсу, що «визначається як спосіб впливу на реципієнта (ментальну сферу одержувача) з метою зміни його свідомості або заохочення прийняття певних авторитетних намірів»²⁶.

У нашому науковому дослідженні усного мовлення ми стоїмо на позиціях риторичного підходу, згідно з яким будь-яке мовлення має риторичний характер. Тому майбутні філологи мають оволодіти низкою риторичних засобів, що мають відношення до функціонального стилю і типу мовлення.

Мовленнєву комунікацію ми розуміємо, як «історично сформовану, впроваджену у соціальну практику та особливу форму ментально-мовної взаємодії індивідів, засновану на певних типах текстів, яка реалізує спробу впливу одного з комунікантів (адресанта) на установку партнера з комунікації із метою непримусовим шляхом (за допомогою комунікативних стратегій переконання) досягти від нього прийняття рішення про необхідність, бажаність або можливість здійснення від вчинення певної посткомунікативної дії на користь адресанта»²⁷. Блок вербальної комунікації, як зазначає Л. Гапоненко, визначає макромовленнєвий етап, який є постійною мотивацією одержувача до вчинення чи відмови від виконання певної

²⁵ Білоус С.В. Принципи навчання майбутніх філологів англійського усного персуазивного мовлення. Іноземна мова як засіб мобільності майбутніх фахівців : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Кривий Ріг, 2017. С. 52–54.

²⁶ Білоус С.В. Методичні рекомендації щодо навчання майбутніх філологів англійського усного монологічного персуазивного мовлення. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Педагогіка*. Хмельницький, 2017. Вип. 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadped_2017_2_7.

²⁷ Гапоненко Л. Моделювання комунікативних ситуацій як засіб формування готовності студентів до іншомовного спілкування. *Педагогіка вищої та середньої школи* : збірник наукових праць. Кривий Ріг : КДПУ, 2017. Вип. 3. С. 37–43.

посткомунікативної дії на користь зазначеної особи. Ментальні звороти спрямовані на спонукання одержувача до роздумів, тобто прийняття погляду адресанта. Такі звороти є властивими різним формам дискурсу, коли оратор використовує низку аргументативних рухів, арсенал вербальних, невербальних і паравербальних способів спілкування, щоб переконати наукове співтовариство у точності своїх поглядів. Емоційні та чуттєві стереотипи, які спонукають одержувача до співпереживання, покликані впливати на його емоційну сферу. Такі переконання притаманні різним формам дискурсу, особливо засобам масової інформації та політиці, у пропагандистському аспекті думок, ідей, переконань із метою змінити систему поглядів глядачів.

Мовленнєві кліше відображено у текстах різних жанрів і типів мовлення. У центрі персуазивної комунікаційної діяльності знаходяться адресант та адресат. Із позиції адресанта когнітивний аспект особистості пов'язаний із плануванням і прогнозуванням конкретного мовленнєвого акту відповідно до знань та установок, доступних від зазначеної особи.

Лінгвістичний аспект містить процеси вибору та комбінування лінгвістичних методів під час створення тексту для вираження певного змісту, враховуючи основну мету висловлювання. Щодо одержувача, то когнітивний аспект пов'язаний із його особистою інформацією, ставленням до нього, пізнавальною діяльністю, що сприяє успішній інтерпретації інформації²⁸. Ефективна організація мовлення, обрана спрямована низка мовних, невербальних і паравербальних режимів, які відповідають його намірам, мають створити спільну семантичну платформу із приймачем, стимулювати його пізнавальну сферу, визначити загальні сцени залежно від певної системи знань і цінностей.

У сучасному лінгвістичному дискурсі погляди науковців на статус мовлення є зовсім різними. Окремі дослідники мовлення надають йому статус категорії. С. Білоус визначає його як категорію модусного плану (переконання, зміну думки, що виражає впевненість доведення своєї правоти тощо). Ця категорія реалізуються через низку лексичної інтонації (персуазивну лексику), синтаксичних засобів (спонукальні речення), (наприклад, акцент на

²⁸ Гапоненко Л. Моделювання комунікативних ситуацій як засіб формування готовності студентів до іншомовного спілкування. *Педагогіка вищої та середньої школи* : збірник наукових праць. Кривий Ріг : КДПУ, 2017. Вип. 3. С. 37–43.

якомусь слові)²⁹. М. Нетреба розглядає його як модусну категорію, в якій доповідач застосовує те, що повідомляється, із погляду на її достовірність (упевненість / невпевненість оратора у точності висловлювання), як різновид суб'єктивної модальності.

С. Білоус розглядає як категорію, в якій проявляється модальність суб'єктивних намірів за допомогою модальних слів, сполучників порівняння.

У навчанні майбутніх філологів ми спираємося на структуру персуазивної стратегії, розробленої С. Білоус, у вигляді ієрархічної структури, що складається з п'яти рівнів, пов'язаних із відповідними відносинами:

1) загальної стратегії – функціональна особливість риторичних текстів метадискурсу, що корелюють із його основною домінантною;

2) часткові стратегії – реалізація наміру у вигляді елементів змісту, вбудованих у структуру пропозиції окремих текстів;

3) мовленнєво-комунікативні тактики операції вибору і комбінування, тематичного і мовного оформлення або іншого кодування; комунікативні дії під контролем переконливої стратегічної мети;

4) персуазивні комунікативні рухи – специфічні способи реалізації інваріантної тактики спілкування;

5) мовленнєві маркери – мовленнєвий і немовний режим для пояснення комунікативного курсу³⁰.

Така структура мовленнєвої стратегії вимагає визначення домінуючих жанрів, текстів, у котрих діалог є лише частиною їхнього змісту; опис тактики, комунікативних рухів і вербальних, невербальних та паравербальних підходів до їх проявлення. Механізми мають інтегративний характер і досягаються у логічній (логічні докази та аргументи) та емоційній єдності (емоційний вплив на почуття та емоції реципієнта), принципах оцінки, тому ми виділяємо аргументаційну, емоційну та оцінну тактики. Суперечлива тактика. Аргумент – складна форма обґрунтування, що здійснюється у сфері комунікації, використовується стороною в суді

²⁹ Білоус С.В. Навчання майбутніх філологів англійського монологічного персуазивного мовлення: підходи, методи та засоби. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. Педагогіка*. Мелітополь, 2017. № 18. С. 220–226.

³⁰ Білоус С.В. Принципи навчання майбутніх філологів англійського усного персуазивного мовлення. *Іноземна мова як засіб мобільності майбутніх фахівців*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Кривий Ріг, 2017. С. 52–54.

для переконання одержувача прийняти істинність його тези про точність, цінність, зручність, необхідність, достовірність його висловлювання.

«Аргументативна тактика містить тактику, що передбачає вплив на раціональну сферу сприйняття людини і досягається за допомогою системи висловлювань, призначених для обґрунтування або спростування думки»^{31, 32}. Тактика прямої аргументації – це, по суті, тактика прямого аргументування, де всі аргументи прямо пов'язані з тезою, теза впливає з аргументів. Тактика непрямих аргументів містить зосередження аргументів не на тезу, а на спростування або підтвердження іншого судження.

У непрямому аргументі створюється непряма антитеза. Внаслідок доведення неправдивості антитези автоматично підтверджується дійсність початкової тези (доказ зворотного). Довідкова тактика авторитетного судження містить цитати, звернення до авторитетних джерел, використання явищ прецеденту^{33, 34}. Тактика реалізації проблеми (у публіцистичних текстах) полягає в тому, щоб зосередити увагу референтів на підрахунку проблем і продемонструвати їхнє усвідомлення ситуації, про яку йдеться у повідомленні. Ця тактика має бути тісно пов'язана із тактикою висвітлення шляхів вирішення проблем, що допомагає продемонструвати адресату компетентність оратора не лише у вмінні правильно ідентифікувати, але і вирішувати нагальні суспільні та політичні проблеми.

Тактика дискредитації проблеми опонентом пов'язана із тактикою уваги адресантів. Універсальна тактика залежно від цінностей

³¹ Васильєва Л. Навчання діалогічної форми спілкування іноземною мовою : відбір та організація навчального матеріалу. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. Львів : Видав. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2019. Вип. 4. С. 238–247.

³² Ігнатенко Л. Комунікативне уміння слухати як основа управлінської діяльності ефективного менеджера. *Актуальні проблеми сучасної філології та методики викладання іноземних мов у навчальних закладах*. ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Харків, 2009. С. 21–23.

³³ Васильєва Л. Навчання діалогічної форми спілкування іноземною мовою : відбір та організація навчального матеріалу. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. Львів : Видав. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2019. Вип. 4. С. 238–247.

³⁴ Ігнатенко Л. Комунікативне уміння слухати як основа управлінської діяльності ефективного менеджера. *Актуальні проблеми сучасної філології та методики викладання іноземних мов у навчальних закладах*. ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Харків, 2009. С. 21–23.

дозволяє нам спиратися на важливі компоненти у житті кожної людини (наприклад, на свободу, здоров'я, сім'ю, рівність прав); вона має бути пов'язана із тактикою зосередження уваги на майбутньому, тактикою солідарності (належність до єдиної нації самотніми людьми, жителями одного міста), тактикою використання національного стереотипу. Тактика кількісної оцінки полягає у використанні точних даних і цифр, що дозволяє адресанту чітко дати зрозуміти адресату, що він має об'єктивну інформацію, яка пояснює їхню позицію. Ця тактика здебільшого використовується у політичних дискурсах та засобах масової інформації.

Емоційна тактика спрямована на активізацію різних почуттів одержувача: впевненості, натхнення, кохання, ненависті, страху, туги, гордості. Акцент робиться на емоційному забарвленні того, що повідомляється³⁵. Залучення емоційного компонента сприяє збільшенню впливової сили і, відповідно, зосереджує увагу на вирішенні вимушеного завдання. Емоційна тактика політичних дискурсів та засобів масової інформації має пряме відношення до тактики дій (референт виражає комунікативні наміри через прямі приписи до вчинків покійного); тактика емоційної аргументації (яка є поєднанням суттєвих та емоційних значень: емоційні одиниці вказують на те, що адресат прагне здійснити більш повний, виразний вплив на адресата, щоб реалізувати комунікативний намір; емоційний інтелект збігається, доповнюючи та / або компенсуючи втрачене); тактика вираження психоемоційного стану (мовець висловлює свої почуття, що відчуває під час виступу); тактика вираження бажань і потреб; тактика збільшення інтенсивності гальмівної сили (збільшення ступеня інтенсивності під час вираження наміру мотивації, наприклад, непряме застосування перетворюється на прохання); тактика зниження інтенсивності стримуючої сили³⁶.

³⁵ Головань М. Європейська кредитно-трансферна система як інноваційна технологія організації навчання. *Професіоналізм педагога в контексті європейського вибору України: якість освіти – основа конкурентоспроможності майбутнього фахівця* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, Ялта (27–29 вересня, 2012 року) / Республіканський вищий навчальний заклад «Кримський гуманітарний університет». Ялта, РВНЗ КГУ, 2012. С. 157–161.

³⁶ Білоус С.В. Навчання майбутніх філологів англійського монологічного персуазивного мовлення: підходи, методи та засоби. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. Педагогіка*. Мелітополь, 2017. № 18. С. 220–226.

Емоційна тактика є обов'язковою частиною реалізації виступу у політичних дискурсах та засобах масової інформації. Окрім логічних аргументів, оратор має звертатися до емоцій адресата, спиратися на його почуття, тим самим підсилюючи аргументи. Оцінювання – це особлива форма тактики, постійно присутня у мовному усвідомленні мовця. Це один із видів прагматичного значення, набутого словом у мовленнєвій ситуації унаслідок відображення комунікативних намірів мовця³⁷.

До оцінних тактик політичного та масмедійного дискурсів ми відносимо: тактику суб'єктивної оцінки (доповідач показує адресату, що він солідарний із суб'єктивною картиною світу останнього, особливо коли, оцінюючи ситуацію свого адресата, реципієнт розуміє його комунікативну мету та реалізує те, що пропонує); тактику суб'єктивного прогнозування можливих подій; тактику суб'єктивної оцінки лінії поведінки адресанта (адресант оцінює дії адресата, здійснює вплив на адресата, щоб спонукати його змінити статус кво); тактику суб'єктивної оцінки та реалізація рольового статусу адресанта (вплив адресанта базується на усвідомленні його рольового статусу із зазначенням статусу адресата, тому останній має не тільки усвідомити свою ситуативну роль, але і прийняти причинно-наслідкову поведінку)³⁸. Зазначена сукупність тактик у комплексі реалізує стратегію переконання за допомогою системи вербальних, невербальних і паравербальних засобів комунікації. Інструменти реалізації стратегій є комунікативними прийомами, що містять набір мовних засобів, які використовуються для вирішення конкретних завдань під час досягнення глобальної стратегічної мети.

Крім мовних засобів, важливу роль у мовленні відіграють невербальні та паравербальні засоби – індивідуальні дані, що підтверджують факти, інтонацію, графічні моделі, демонстрації, презентації об'єктів, явища, процеси, які становлять процес повідомлення, правильне оформлення текстів, зокрема письмові, наприклад, супровідні листи. Риторичні засоби: метафори, риторичні питання,

³⁷ Білоус С.В. Принципи навчання майбутніх філологів англійського усного персуазивного мовлення. *Іноземна мова як засіб мобільності майбутніх фахівців* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Кривий Ріг, 2017. С. 52–54.

³⁸ Бучацька С. Формування психологічної готовності студентів до ділового спілкування іноземними мовами : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. псих. наук : 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія». С. Бучацька. Хмельницький, 2009. 22 с.

гумор, дотепність, апелювання до здорового глузду, гіперболи, літоти, маніпулятивні прийоми, повторення, інверсія, градація, антитеза.

Крім звичних мовних засобів і риторичних фігур, до засобів мовлення ми відносимо софізми – логічні прийоми, покликані посилити думку мовця. Проте найважливішими способами мовлення є методи аргументації: послідовність, доречність тез, аргументів, суперечливість, апелювання до авторитетних джерел, дотримання логіки аргументів, уникнення безглуздих і банальних виразів, дотримання композиційної, змістової і синтаксичної структури тощо.

Тексти-обґрунтування спрямовані на те, щоб переконати адресат у позитивному чи негативному іміджі відомої особистості / організації / події. Ми вважаємо за доцільне використовувати класичну модель обґрунтування: наведення тези, аргументів і прикладів, які виражають позитивні / негативні якості окремої особи чи події. Стратегія переконання монологу-обґрунтування передбачає комплексне використання аргументаційної, емоційної та оцінної тактики³⁹.

Задля створення позитивного іміджу слід використовувати тактику прямих аргументів, посилення на авторитетні думки (авторитетні джерела, авторитетні установи, авторитетні особи), опору на загальнолюдські цінності (властиві людині, імідж яких створює адресант), єднання з адресатами (адресант розуміє проблеми і потреби адресантів, іде на самопожертву), кількісне визначення (надання конкретних даних, що підтверджують позитивний імідж адресанта), тактику реалізації проблеми та інструкції про те, як її вирішити (ці методи є специфічними для особи / організації, для якої створюється імідж, чи особи / організації, компетентної її вирішувати); питання, що мають значення для більшості людей; тактику емоційної аргументації (пряму емоційну оцінку описаних фактів), прямого припису до дії, тактику суб'єктивної оцінки.

Створення негативного іміджу вимагає використання тактики прямого аргументу, посилення на авторитетні погляди, кількісну оцінку (надання конкретних даних, які підтверджують негативний

³⁹ Білоус С.В. Навчання майбутніх філологів англійського монологічного персуазивного мовлення: підходи, методи та засоби. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. Педагогіка*. Мелітополь, 2017. № 18. С. 220–226.

образ адресата / організації), дискредитації адресанта, підкреслення обіцянок, не виконаних противником, емоційних аргументів, прямого приписування дії, суб'єктивної оцінки. Ці лінгвістичні та зовнішні методи переважно використовуються задля вираження тактики тестування: лексичні одиниці: *I believe ...; My contention/argument is ...; I want to take a few minutes today to explain / prove / persuade...; Let me begin with ...; According to .../ You remember the words of ...; A wide range of statistics shows .../ another study shows...; They are significant reasons...; We all know ...; Now you know...; Everyone knew ...; There is no doubt...; Take up the challenge. Act now, etc.* Зовнішні методи містять жести відкритості, впевнену поставу, зоровий контакт із аудиторією, логічні паузи. Тексти репутації спрямовані на розвіювання негативної / позитивної інформації про відому особу / подію / організацію. Монологічне спростування ґрунтується на антитезі, котра є негативною чи позитивною інформацією та яку потрібно спростувати, коли є протиріччя і приклади, що спростовують антитезу. Нарешті зазначена особа – це висновок. Цей висновок є тезою, яка має бути вірою злочинця у позитивний / негативний імідж особистості. Основною тактикою спростування монологу є тактика непрямих аргументів, інтегрована з типовою тактикою перевірки монологу.

Ці двомовні та зовнішні методи використовуються для формування репутації: *Початківці зустрічних аргументів: Деякі люди будуть сперечатися / говорити, що моя думка не відповідає дійсності, тому що ...; Противники цієї ідеї стверджують / стверджують, що ...; Ті, хто не згоден, можуть стверджувати / стверджувати, що ...;- Початківці спростовувальних речень: Хоча це правда, моя думка залишається вірною тому, що ... Тим не менш, моя точка зору все ще залишається тому, що ... – Слова – зв'язки: але, тим не менш, все -таки і т.д.* Логічні паузи і жести-ілюстратори повідомлення, візуальний контакт із аудиторією. Ми використовуємо політеїстичні монологи з метою об'єктивної оцінки особи / організації / події для демонстрації її позитивних та негативних якостей. Полемічний монолог базується на твердженні, що супроводжує використання альтернативних аргументів, суперечностей і прикладів, що їх обґрунтовують. Особливістю цих монологів є відсутність тези, яка б урегулювала погляди тих, кого називають істинними. Для таких монологів ми використовуємо поєднання прямої та непрямой тактики аргументації, інтегрованої із

еталонною тактикою авторитетного судження, усвідомленням проблеми, опорою на загальні цінності; кількісними оцінками, прямим відношенням до дії, аргументацією емоційною; із вираженням психоемоційного стану, суб'єктивною оцінкою, суб'єктивним прогнозуванням можливих подій, суб'єктивною оцінкою поведінки зазначеної особи⁴⁰.

Задля побудови спростувань використовуються насамперед такі лінгвальні та екстралінгвальні засоби:

– *Counter-argument sentence starters: Some people will argue / say my point is not true because...; Opponents of this idea claim / maintain that ...; Those who disagree may assert / claim that ...; – Refutation sentence starters: While that may be the case, my opinion is still true because... Nevertheless, my point still stands because ... ;*

– слова-зв'язки: *but, yet, however, nevertheless, still, etc.;*

– логічні паузи і жести-ілюстратори повідомлення, візуальний контакт з аудиторією.

Полемічні монологи ми використовуємо задля того, щоб надати об'єктивну оцінку особистості/організації/події, показати її позитивні та негативні якості. В основу полемічного монологу покладено твердження, що супроводжується поперемінним використанням аргументів, контраргументів, і приклади, які їх підтверджують. Особливістю цих монологів є відсутність тези, яка би регламентувала думку адресанта як істинну. Для таких монологів ми використовуємо поєднання тактик прямої і непрямой аргументації, які інтегруються із тактиками посилення на авторитетну думку; актуалізації проблеми; опори на загальнолюдські цінності; квантифікації; прямого припису до дії, емоційної аргументації, вираження психоемоційного стану, суб'єктивної оцінки, суб'єктивного прогнозування можливих подій, суб'єктивної оцінки лінії поведінки адресата.

Зазначені тактики спрямовано насамперед на те, щоб адресат сам зробив певні висновки, зваживши всі аргументи і контраргументи, проаналізувавши приклади. Ми вважаємо, що наявність емотивних та оцінних тактик надає суб'єктивності та маніпулятивності

⁴⁰ Білоус С.В. Навчання майбутніх філологів англійського монологічного персуазивного мовлення: підходи, методи та засоби. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. Педагогіка*. Мелітополь, 2017. № 18. С. 220–226.

повідомленню, а їхня відсутність додає об'єктивності та раціональності висновкам, які має зробити адресат.

Для побудови полемічних монологів ми використовуємо насамперед такі лінгвальні засоби: *We refuse to believe; I admit the principle, but I deny that it leads to such a consequence; I admit the principle but I deny that it applies in this case; Your assertion is true, but it has not force as an argument to support your conclusion.* Публічним виступом, як і С.В. Білик, ми вважаємо повідомлення, що може реалізуватись у форматі доповіді (від 3 до 15 хвилин) на суспільних зборах у державних і суспільних організаціях (на зборах, конференціях, з'їздах), розкриваючи важливу суспільно-політичну проблему. Ефективність публічного виступу забезпечується комунікативним зв'язком його формальної і змістової сторін, зокрема за рахунок інформативності/змістовності, аргументованості, точності та нормативності інтонаційно-лексико-граматичного оформлення, логічності, правильності/нормативності мовного оформлення, чистоти мови, її виразності, ясності/доступності інформації.

Монологічне мовлення ми розуміємо як одну із форм спілкування, котра є зв'язним, послідовним, композиційно завершеним мовленнєвим твором одного індивідуума. Під монологічними вміннями ми розуміємо вміння логічного, зв'язного, ситуативно і комунікативно мотивованого висловлювання відповідно до особливостей типів монологічного мовлення і нормативних вимог мови⁴¹.

Монологічне мовлення має набагато більшу порівняно з діалогом традиційність у виборі мовних засобів для передавання змісту, має більшу композиційну складність; вимагає завершеності думки, більш суворого дотримання граматичних правил, суворості логіки і послідовності під час викладення того, що хоче сказати мовець. Комунікативне завдання мовця – заволодіти увагою слухача, домогтися рецепції свого повідомлення, отримати на нього реакцію, враховуючи ситуацію спілкування та особистість слухача⁴². Тому мовлення є однією із провідних стратегій монологічного мовлення.

⁴¹ Білоус С.В. Навчання майбутніх філологів англійського монологічного персуазивного мовлення: підходи, методи та засоби. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. Педагогіка*. Мелітополь, 2017. № 18. С. 220–226.

⁴² Галицька М. Готовність до іншомовного спілкування як необхідна складова процесу вивчення іноземних мов у вищих навчальних закладах сфери туризму: збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України ім. Б. Хмельницького. Хмельницький, 2014. № 29. Ч. II. С. 44–46.

Аналіз чинних програм із іноземної мови для навчання студентів-філологів показав, що нині у програмах мовлення його стратегія і тактика не представлені системно. Тому у визначенні цілей навчання майбутніх філологів усного англійського мовлення ми орієнтуємося на рівні B2 та C1 «Загальноєвропейських рекомендацій», відповідно до яких мовець «може давати чіткі, детальні описи і презентації складних предметів, інтегруючи підтеми, розвиваючи окремі пункти та завершуючи відповідним висновком; може продукувати чітко, плавно, зв'язне усне мовлення з ефективною логічною структурою, що допомагає слухачеві помітити і запам'ятати значущі пункти; може послідовно розвивати аргументацію, підкреслюючи належним чином основні положення там, де це потрібно, із відповідними додатковими деталями; може розвинути досить об'ємну чітку аргументацію, викладаючи і підтримуючи свої погляди, із додатковими аргументами та відповідними прикладами; може побудувати ланцюжок міркувань, наводити різні аргументи «за» і «проти»; під час проголошення публічних виступів говорити швидко, майже без утруднень, застосовуючи наголос та інтонацію з метою точного передавання більш тонких відтінків смислу⁴³. У визначенні мети навчання мовленню ми орієнтуємося на три елементи, які мають бути присутніми в меті: опис мовленнєвої дії, яку має виконати студент (мовленнєвими діями ми визначаємо тактики, вербальні і невербальні засоби їх реалізації; уміння продукувати усні тексти певних жанрів); умови, в яких виконується дія (аудиторні умови); стандарт або вимоги, що пред'являються до якісного рівня виконання дії (якісний рівень володіння мовленням, *орієнтований на B2-C1 за «Загальноєвропейськими рекомендаціями»*).

Добір текстів. Використання цілісних оригінальних текстів у навчанні говоріння є обов'язковим, оскільки тексти слугують:

а) джерелом фактуальної інформації, яка стає предметом персуазивного мовлення;

б) джерелом для наслідування композиційних і тактичних особливостей текстів із домінантною персуазивною стратегією;

⁴³ Білоус С.В. Методичні рекомендації щодо навчання майбутніх філологів англійського усного монологічного персуазивного мовлення. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Педагогіка*. Хмельницький, 2017. Вип. 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadped_2017_2_7.

в) джерелом добору і наслідування вербальних, невербальних та паравербальних засобів персуазивності.

Для добору текстів нині використовуються критерії: урахування рівня мовної і професійної підготовки студентів, професійної спрямованості, інформативності, актуальності та значущості, автентичності, цілісності тексту, науковості; критеріїв мовної складності, художньо-естетичної значущості твору, контрастивності іншомовної та рідної культури; функціонально-стилістичний критерій; критерій малої форми тексту; орієнтованість на формування вмій іншомовного спілкування, котрі можна формувати на основі текстів⁴⁴.

Серед зазначених критеріїв найбільш релевантними для нашого дослідження є критерії інформативності, автентичності текстів, контрастивності іншомовної та рідної культури, критерії малої форми та цілісності. До цих критеріїв варто також додати критерій комунікативної цінності текстів. Відповідно до мети і предмету нашого дослідження добору підлягають писемні та усні публіцистичні тексти із домінантною персуазивною стратегією. Під час добору та використання усних текстів ми орієнтуємося насамперед на лінгвостилістичні особливості саме усного персуазивного мовлення, на паравербальні та невербальні засоби переконувального мовлення. Під час добору та використання писемних текстів ми орієнтуємося на інформаційні характеристики таких текстів: студентам простіше із друкованих текстів добирати інформацію, потрібну для моделювання власного персуазивного мовлення; акцентувати увагу на композиційних, вербальних особливостях, персуазивних тактиках мовлення.

Відповідно до критерію комунікативної цінності добору підлягають писемні та усні тексти, в яких персуазивна стратегія є домінантною, котрі охоплюють низку аргументативних, емотивних та оцінних тактик; яскраво виражені композиційні та лінгвостилістичні особливості монологів, обґрунтувань, повних спростувань, часткових спростувань, полемічних монологів. Добору підлягають тексти аналітичних коментарів; характеристик особистості,

⁴⁴ Tanana S.M. Psychological peculiarities the development of professional competence in future teachers of higher school in process of professional preparation. *Психолінгвістика: зб. наук. праць ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди"*. Переяслав-Хмельницький : ІІІ ФОП Домбровська Я.М., 2017. Вип. № 20 (1). С. 190-197.

організації, події; публічних виступів (виступів, що надихають, агітаційних виступів, власне переконливих виступів).

Критерій інформативності передбачає, що кожен окремих текст має нову інформацію за певною темою і тим самим сприяє підвищенню рівня компетентності у межах певної теми. Згідно з цим критерієм відібрані тексти мають представляти декілька поглядів на одну проблему, містити проблемні та суперечливі ситуації. Ці характеристики дозволяють активізувати мовленнєву та розумову діяльність студентів із вирішення проблемних завдань щодо сприйняття і розуміння тексту, спонукають студентів до інтелектуальної та мовленнєвої активності, втягуючи у проблемне обговорення іноземною мовою⁴⁵.

Згідно із критерієм інформативності добору підлягають писемні та усні тексти, які містять актуальну інформацію суспільного, соціального, політичного, економічного характеру; актуальні сучасні події, на які існують різні, часто протилежні думки та які потребують певного роз'яснення широкій аудиторії, вимагаючи прийняття аудиторією певного погляду, думки, переконання. За критерієм автентичності добору підлягають лише оригінальні тексти, складені / виголошені носіями мови, що охоплюють вербальні, невербальні, паравербальні та структурно-композиційні особливості англійського персуазивного мовлення. Критерій контрастивності іншомовної та рідної культури спрямований на добір текстів, які репрезентують повні або часткові розбіжності країнознавчих та соціокультурних фонів із метою запобігання культурній інтерференції. Такі типи текстів дозволяють ілюструвати можливості інтерпретації інокультурних явищ, а також передбачати можливе незрозуміння під час міжкультурного іншомовного спілкування⁴⁶. Відповідно до цього критерію добору підлягають тексти, що містять англомовні вербальні, паравербальні та невербальні, культурно марковані одиниці, відмінні від україномовних, які впливають на зміст і прагматику персуазивного мовлення. Відповідно до критеріїв малої форми та цілісності добору підлягають невеликі за обсягом та цілісні за структурою і змістом тексти: обсяг друкованого тексту (відповідно до програмних вимог)

⁴⁵ Білоус С.В. Мета і зміст навчання майбутніх філологів англійського усного монологічного персуазивного мовлення. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Педагогічні науки* : зб. наук. пр. Миколаїв, 2017. № 1. С. 189–193.

⁴⁶ Ibid.

має становити приблизно 4000 друкованих знаків, тривалість звучання аудитивного тексту – близько 10±2 хвилин.

Такі тексти дозволяють ефективно здійснювати аналіз персуазивних тактик і вербальних, невербальних і паравербальних засобів їх вираження. Тож відповідно до зазначених критеріїв студенти мають працювати з усними та писемними цілісними автентичними текстами малої форми із комунікативною цінністю (із домінантною персуазивною стратегією та чітко вираженими персуазивними тактиками), інформативністю (містять актуальну політичну, економічну, суспільносоціальну інформацію), контрастністю іншомовної та рідної культури.

Домінантна комунікативна стратегія персуазивності передає адресату всю повноту прагматичної інтенції, задає концептуально-тематичну установку з орієнтацією на переконання. Домінантна комунікативна стратегія відіграє провідну роль і складається із сукупності теоретичних ходів, заздалегідь запланованих і реалізованих у комунікативному акті з наміром досягти певної персуазивної мети. Часткові персуазивні стратегії залучені до структури тексту і є реалізацією інтенції повідомлення у формі елементів змісту, конкретизуючи задум адресанта. Завданнями часткових стратегій можна вважати: забезпечення процесу інформування про подію; актуалізацію проблеми; доведення істинності певної думки⁴⁷. Відповідно до цього науковці виділяють два рівні: макро-структурний (рівень цілого тексту, коли переконання є головною ідеєю всього тексту) і мікροструктурний (рівень переконливого етапу, коли ця ідея представлена низкою часткових підтем, кожна з яких має ефект переконання). Предметом нашого дослідження є навчання студентів продукуванню усних монологів, у котрих персуазивність є домінантною лінією. Навчання продукуванню текстів із частковими персуазивними стратегіями може стати предметом окремого наукового дослідження, оскільки охопити все персуазивне мовлення одним дисертаційним дослідженням, на наше глибоке переконання, є неможливим.

Під поняттям «комунікативна стратегія» ми розуміємо реалізацію домінантної комунікативної інтенції у межах процесу

⁴⁷ Білоус С.В. Методичні рекомендації щодо навчання майбутніх філологів англійського усного монологічного персуазивного мовлення. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Педагогіка*. Хмельницький, 2017. Вип. 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadped_2017_2_7.

міжкультурного спілкування за допомогою інтенціонального використання сукупності мовленнєвих дій, спрямованих на досягнення різноманітних цілей під час соціальної інтеракції і вирішення комунікативних завдань. Тож комунікативна стратегія має такі складники: інтенційне програмування, планування, керування комунікацією, добір і використання мовленнєвих дій і засобів, досягнення комунікативної мети.

Стратегія проявляється у тактиці – сукупності мовленнєвих дій. Мовленнєвою тактикою ми вважаємо одну або декілька дій, які сприяють реалізації. До них дослідник відносить стратегії іронічної евфемізації, іронії та маскуванню негативного значення, сугестивної метафоризації, дискредитації, засудження, ідеальної автопрезентації, перебільшення тощо. С. В. Білик до мовних стратегій відносить стратегію залучення уваги (реалізується як фіксація уваги адресата на тексті за допомогою нестандартності його оформлення), стратегію позитивної самопрезентації (яка передбачає створення враження авторитетним адресантом, а також ефекту достовірності, об'єктивності, надійності запропонованої інформації), стратегію оптимальної адресації (вона реалізується за допомогою формулювання повідомлення як типу тексту, що потенційно цікавить читача як представника тієї чи іншої соціальної групи), стратегію імітації природного спілкування (передбачає безпосередній контакт учасників комунікації), стратегію вуалювання персуазивного наміру.

Грунтуючись на робочому визначенні понять «комунікативні стратегії» і «мовленнєві тактики», ми вважаємо, що феномен комунікативної стратегії повинен мати чітку комунікативно-прагматичну мету. Тому ми вважаємо, що окремі з наведених стратегій не досягають такого статусу; вони є техніками або тактиками мовлення. Аналіз розмовного, публіцистичного, офіційно-ділового і наукового дискурсів майбутніх філологів, а також висновки науковців щодо наявності оцінного і маніпулятивного характеру персуазивного дискурсу дозволяють нам виділити дві персуазивні стратегії: стратегію переконання і стратегію маніпуляції⁴⁸.

Стратегія маніпуляції охоплює референційне маніпулювання, пов'язане зі спотворенням образу денотата/референта під час

⁴⁸ Білоус С.В. Методичні рекомендації щодо навчання майбутніх філологів англійського усного монологічного персуазивного мовлення. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Педагогіка*. Хмельницький, 2017. Вип. 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadped_2017_2_7.

позначення дійсності: фактологічне маніпулювання – спотворення фактів (брехня, підтасовування фактів, перебільшення, недо-молвки); фокусоване маніпулювання (зміна прагматичного фокусу, характеру сприйняття денотата, що змушує адресата сприймати його у вигідному для маніпулятора світлі); аргументативне маніпулювання – порушення логіки розвитку тексту або цілісності тексту (відхід від відповіді, зміна теми); ухилення від повноти подання інформації; опущення квантифікаторів точності; введення кваліфікаторів невизначеності; наведення хибних аргументів.

Установлено, що науковцями-методистами досліджено лише один аспект навчання аргументативних умінь і стратегій. Емотивний та оцінний аспекти залишилися поза увагою дослідників. Предметом дослідження було навчання аргументованому, професійно орієнтованому мовленню учнів гуманітарних спеціальностей; навчання веденню дебатів, аргументованому письмовому висловленню і дискусії-полілогу майбутніх філологів.

Загалом можна констатувати, що навчання мовленню в інтеграції трьох груп тактик (аргументативних, емотивних, оцінних) майбутніх філологів не було предметом спеціального дослідження. Нами розроблено низку вправ із англійської мови, за якими здійснюється навчання філологів, а також вправ і завдань, спрямованих на формування мовної стратегії у комплексі аргументативних, емотивних та оцінних тактик. Наразі відсутнє комплексне методичне забезпечення навчання майбутніх філологів монологічного публіцистичного мовлення.

Обґрунтовано, що мовлення під час навчання варто розглядати як домінуючу комунікативну стратегію. Майбутніх філологів ми навчаємо стратегії переконання та уникаємо стратегії маніпулювання. Окреслено низку аргументативних, емотивних та оцінних тактик, а також засобів їхньої вербальної та невербальної презентації. Домінуючим функціональним типом мовлення ми визначаємо міркування, що реалізується у підтипах обґрунтування, повного спростування, часткового спростування, полеміки. Навчання майбутніх філологів мовлення ми здійснюємо на основі політичного та масмедійного дискурсів у жанрах аналітичного коментаря і публічного виступу (виступів, які надихають; агітаційних виступів, власне переконливих виступів).

ВИСНОВКИ

Доведено, що навчання майбутніх філологів англійського публіцистичного мовлення має здійснюватися з позицій компетентнісного, комунікативно-діяльнісного та соціокультурного підходів. Основними принципами навчання визначено такі: принципи свідомості, активності, індивідуалізації, наочності; комунікативності, автентичності навчального матеріалу, ситуативності, ситуативно-тематичної організації навчального матеріалу; спільного вивчення іноземної мови та іноземної культури; риторизації, домінуючої ролі вправ. Для оцінювання персуазивного мовлення ми рекомендуємо використовувати два критерії, які дають змогу виміряти якість висловлення загалом (критерій інформативності повідомлення і критерій цілісності повідомлення), оскільки без характеристик, експлікованих цими двома критеріями, неможливо говорити про якість аналітичного коментаря і публічного виступу, а також використовувати чотири критерії для перевірки власне персуазивних характеристик монологу: критерій відповідності мовленнєвих тактик домінантній персуазивній стратегії; критерій кількості та розмаїття використання мовленнєвих тактик; критерій відповідності вербальних, невербальних і паравербальних засобів реалізації мовленнєвих тактик; критерій дотримання норм персуазивної комунікації, регламентованої англомовною культурою або субкультурою певних груп. Така сукупність критеріїв дозволяє з'ясувати готовність студента до продукування монологів із домінантною персуазивною стратегією релевантно носіям мови.

АНОТАЦІЯ

У статті представлено теоретичні та практичні методичні рекомендації із упровадження розробленої методики навчання студентів-філологів англійському монологічному персуазивному мовленню. Подано роз'яснення з реалізації створеної підсистеми вправ і завдань відповідно до кожного із чотирьох етапів навчання. Доведено, що зміст навчання персуазивного мовлення охоплює декларативні знання предмету повідомлення, функціональні підтипи персуазивного мовлення, тактики персуазивного мовлення (аргументування, спростування, полеміку), мовні засоби для реалізації цих тактик, композиційні особливості аналітичного коментаря і публічного виступу, лінгвосоціокультурні характеристики англійського персуазивного мовлення.

Література

1. Білоус С.В. Методичні рекомендації щодо навчання майбутніх філологів англійського усного монологічного персуазивного мовлення. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Педагогіка*. Хмельницький, 2017. Вип. 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadped_2017_2_7.
2. Беженар І.В. Методика навчання майбутніх філологів англійського писемного мовлення з використанням мовного портфеля : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02; Запоріж. нац. ун-т. Запоріжжя, 2012. 342 с.
3. Білоус С.В. Експериментальна перевірка ефективності методики навчання майбутніх філологів англійського усного монологічного персуазивного мовлення. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Педагогічні науки* : зб. наук. пр. Миколаїв, 2017. № 2 (57). С. 88–93.
4. Білоус С.В. Компетентнісний підхід у навчанні майбутніх філологів англійського монологічного персуазивного мовлення: збірник наукових праць Дніпровського державного технічного університету. *Технічні науки: секція Освіта* : матеріали міжнар. конф. «Інновації у вищій освіті – 2017». Кам'янське, 2017. С. 118–121.
5. Білоус С.В. Мета і зміст навчання майбутніх філологів англійського усного монологічного персуазивного мовлення. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Педагогічні науки* : зб. наук. пр. Миколаїв, 2017. № 1. С. 189–193.
6. Білоус С.В. Методичні рекомендації щодо навчання майбутніх філологів англійського усного монологічного персуазивного мовлення. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Педагогіка*. Хмельницький, 2017. Вип. 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadped_2017_2_7.
7. Білоус С.В. Навчання майбутніх філологів англійського монологічного персуазивного мовлення: підходи, методи та засоби. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. Педагогіка*. Мелітополь, 2017. № 18. С. 220–226.
8. Білоус С.В. Принципи навчання майбутніх філологів англійського усного персуазивного мовлення. Іноземна мова як засіб

мобільності майбутніх фахівців : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Кривий Ріг, 2017. С. 52–54.

9. Большая психологическая энциклопедия: самое полное современное издание: более 5000 психол. терминов и понятий. URL: <http://psychology.academic.ru/912/коммуникация>.

10. Борисов В. Формування готовності вчителя до дослідницької педагогічної діяльності в умовах поетапної підготовки студентів педагогічного вузу : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2017. 181 с.

11. Бучацька С. Формування психологічної готовності студентів до ділового спілкування іноземними мовами : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. псих. наук : 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія». С. Бучацька. Хмельницький, 2009. 22 с.

12. Васильєва Л. Навчання діалогічної форми спілкування іноземною мовою : відбір та організація навчального матеріалу. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. Львів : Видав. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2019. Вип. 4. С. 238-247.

13. Галицька М. Готовність до іншомовного спілкування як необхідна складова процесу вивчення іноземних мов у вищих навчальних закладах сфери туризму: *збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України ім. Б. Хмельницького*. 2014. № 29. Ч. II. С. 44–46.

14. Гапоненко Л. Моделювання комунікативних ситуацій як засіб формування готовності студентів до іншомовного спілкування. *Педагогіка вищої та середньої школи* : збірник наукових праць. Кривий Ріг : КДПУ, 2017. Вип. 3. С. 37-43.

15. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 2007. 376 с.

16. Головань М. Європейська кредитно-трансферна система як інноваційна технологія організації навчання. Професіоналізм педагога в контексті європейського вибору України: якість освіти – основа конкурентоспроможності майбутнього фахівця: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, Ялта (27-29 вересня, 2012 року). Республіканський вищий навчальний заклад «Кримський гуманітарний університет». Ялта, РВНЗ КГУ, 2012. С. 157–161.

17. Ігнатенко Л. Комунікативне уміння слухати як основа управлінської діяльності ефективного менеджера. Актуальні проблеми сучасної філології та методики викладання іноземних мов

у навчальних закладах. ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Харків, 2009. С. 21–23.

18. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: бібліотека з освітньої політики. Під ред. О.В. Овчарук. Київ : К.І.С., 2004. С. 86-93.

19. Tanana S.M. Psychological peculiarities the development of professional competence in future teachers of higher school in process of professional preparation. *Психолінгвістика*: зб. наук. праць ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». 2017. Вип. № 20 (1). С. 190-197.

20. Tanana S.M. Implementation of innovation teaching means of foreign language as a guarantee of effective of professional training of future teachers-philologists. *Інноваційна педагогіка*. 2021. Вип. 32. Т. 2. С. 199-203.

21. Tanana S.M., Khmelnytska O.S., Bahno Y.M., Serhiychuk O.M., Tkachenko L.V. *Features of Pedagogical Practice in the Process of Professional Training of a Future Teacher*. Geintec. Gestao, Inovacao e Tecnologias. P. 2049–2065.

22. Tanana S.M. Formation of Linguistic Competence of a Foreign Teacher (On The Example of Language) In The System of Lifelong Learning By: Khomenko, O; Buhiniska, T; Terleska, L; Hladkoskol, L.; *Laplage Em Revista*, v. 7 n. Extra-C (2021): May/Aug. *Conhecimento científico: certezas e incertezas*. P. 518–527.

Information about the author:

Tanana Svitlana Mykhailiana,

Candidate of Pedagogic Sciences,

Associate Professor at the Department of Foreign Philology,

Translation and Teaching Methods

Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav,

30, Sukhomlynsky Str., Pereiaslav, Kyiv region, Ukraine, 08401